

— у новоме саду у суботу 20. јуна 1898. —

ГОД. XXIII.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 26.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОЗОРНИЦА И СВЕТ.

— ПАВЛЕ ШЛЕНТНЕР. —

(Свршетак.)

Позорница даје нам јасније слике него свет; јер по свету иду људи са затвореним грудима, а на позорници открије им се душа и судбина. У свету видимо понајвише само дејства и последице, а на позорници сазнамо и узроке. Калдеронова „Педра Креспа“ и Шекспирова „Лира“, Лесингову „Орсину“ и Гетеову „Стелу“, Клајстова „Сеоског судију“ и Грилпарцерова „Кувара“, Хебелова „Столара“ и Лудвигова „Шумара“, Ибзенова „Фотографа“ и Толстојева „Сељачка момка“, Анценгруберова „Стругара“ и Хауптманова „Професора сликарства“ — све те познајемо боље и тачније него свога најбољег пријатеља, који ће нам можда тек после своје смрти показати какве знамените појаве своје душе и своје судбине. Да се душа и судбина човекова у појединости темељније проучи него што је то чињено последњих деценија — за тим понајпре тежи модерна позоришна уметност, која се, по природи ствари, у главноме занима садањим живим човеком. Каква је душа човекова и какве су јој особине, то — пре свију других питања — мори модерну науку; а како да се судбина човекова на земљи удеси, то — пре свију других питања — мори модерну државну науку. Потом знаку времена види се, да и уметност иде за психолошким и социјолошким тежњама и да по ново душевна драма и социјална драма мame к себи најделотоврније снаге, дочим је историјски и митолошки комад и шала и смех остављен слабим епигонима. О пореклу и суштини човековој дала је модерна наука

нова објашњења и тумачења, о срећи и јаду човекову друкчије мисли ново доба него што су мисили наши претци. Тим обртом и том променом користи се уметност, те се разликује тиме од прећашње уметности. Али што се више удаљује уметност зналаци од последње традиције по облицима, тим се већма приближује по суштини старим мајсторима, који су такођер својим погледом продирали у човечје груди, који су позорницу светом испунили и који су иза онога што је променљиво нашли оно што је вечно, што наши данашњи људи за своје нове цели тек траже.

Ако између света и уметности, између света и позорнице постаје растојање шире, знак је само, да епигонство пропада. Но ма колико било разних мишљења у тој ствари, у једној тачци мора бити јединства. Слика коју песник постави из света, не сме чинити концепције позоришту, него позориште мора тој слици то чинити. И ко мисли озбиљно и попшено о драматској уметности, нека, без обзира на личност, води до ножа рат против автора, драматурга и глумца, који своју радњу не изводи из унутарњег језгра реалног спева, него из спољних, често дosta жалосних спечничких прилика, који своју радњу равна према зидовима и простору позорнице, по завеси и по кулисама. То је најжалосније и најпрезреније вршење уметности, која се ослања само на те видљиве предмете. Автор, који рачуна да ће постићи успеха кад заврши чин каквом чудном досетком, — глумац, који на завршетку своје улоге хоће патетичким или драстичким начином

да прибави ефекта, — редитељ, који блеском сценичких слика хоће да одврати пажњу од саме радње: сви се ти огрешују о свет и о уметност, која значи свет, а све ради сурова позоришта. Средство им постаје цел. Попшто је таким начином свет са позорнице отеран, иостали су они голи позоришни комади, који вреде исто толико колико и читаће драме.

Из дуге суморне епохе читаћих драма с једне, и позоришних комада с друге стране доспели смо опет у светлије дане, те се по ново појављују позоришна дела, у којима се огледа живот, премда још једнострano осветљен, али ипак из дубине човечје суштине изнесен. Позорница опет почиње да припада свету.

Али припада ли и свет још позорници? Позориште, ништа друго него позориште! — уздисало се пре шездесет година у Берлину, кад се чезнуло за слободом штампе, за уставним грађанским правима и за само каквом „улогом“ у јавном животу. А кад је година 1848-ма испуниле те жеље, јако је малаксало то интересовање за позориштем. Доиста се чинило, да су парламенат и штампа позоришту опасни. И један човек, који тада беше још млад, Карло Френцел, ученик Гуцкова, изразио је то уверење отворено у својој Берлинској драматургији

још пре петнаест година. Његов расположај беше хладнокрвна резигнација. Али тај расположај не дели више млађи нараштај, који у позоришту више не гледа политички или моралан завод за васпитање нити место за уживање, те га дакле и не ставља на један ступањ нити са народним заступништвом и новинарством, нити са крчмом и „тингл-танглом“, него на позорници ништа друго не тражи до озбиљну, строгу, слободну уметност, која се као и свака друга слободна уметност неда на дugo времена везати нити па какве друге изваљске цели злоупотребити, — која се уметност неда управљати ни од публике, која би хтела само да се смеје и која би хтела пред позорницом да заборави на светске јаде.

Да се чиста мисија уметности у позоришту све јаче уздигне напрема моралистама и онима који теже за уживањем, напрема онима који раде по тенденцији и партајничности, — то мора бити племенит задатак позоришног часописа, који хоће да допринесе томе, да се позорница светом испуни и да се свет за позорницу задобије. Што се већма деле свет и позорница, тим ће и једно и друго бити спромашнији и јаднији.

С. II.

ИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Јасмина и Ирена“, драма у 5 чинова, написао Манојло Ђорђевић-Призренац, први пут приказана у Новом Саду 16. јуна 1898.)

Покојни Призренац био је неоспориво један од наших бољих драмских писаца и нико му не може порицати лепа талента за писање драма стихом и прозом. Нама се чини, да су приговори с извесне стране против етичког момента његове „Слободарке“ неосновани, баш за то, јер је Слободарка својом жртвом учинила велико патриотско дело, а да ипак није подлегла похоти заљубљена Турчина.

Ипак ми се чини, да је Призренац боље успео у драми „Јасмина и Ирена“. Тиме нећу да кажем, да је драма без недостатака у естетском и нарочито у психолошком погледу. Њезина врлина састоји се у драмској логичности и драмској непрекидности, јединству и целовитости, за тим у успешности унутарње и спољашње технике, а особито у јакости неких психолошких потресних призора, од којих је најлепши онај, на најзгоднијем месту, у тако званом кулминацијоном моменту, у трећем чину, где се кроз прозор чује самртна песма: „Свјати боже“, а у соби код Марка Иличића долази до коначног

прелома међу витешким Марком (г. Спасић) и бездушном Иреном (гђа Лукићка). У оште се може рећи, да су прва три чина лепо замишљена и изведена. Баш за то је тим непријатији утисак, барем на мене, учинио свршетак те драме, т. ј. пети чин. Драма се свршује по методи великог норвершког песника Ибзена, т. ј. с великим штањем, које нас овде далеко мање задовољава, него ли примерице у Ибзеновој „Нори“. У оште нам се по себи намеће питање, која је од двеју женских гора хијена: да ли Јасмина или Ирена? Не би ли било доста, да видимо на делу само једну овакву жену? А овамо ту гледамо целу галерију женских лица, више мање одвратних, а једнаких у страсти освете. По готово честита мајка Иренина (гђа Дињићка) и не спада у ово коло. Сад мисливом можемо питати, како је могуће, да овако честита мати може дати живот тако бездушној кћери, баш као што је неразумљива пакосна осветљивост Јасмине (гђа Бакаловићка) уз онако идејно племенита брата, какав је био јадни песник Миленко (г. Стојичевић).

У оште у драми опажамо велики недостатак контрастике, која би баш у драми те врсте у велико била на свом месту. Највећа је погрешка у драми психолошка невероватност логичка (не драмска) и недоследност. Марко Иличић (г. Спасић) удвара се и за време трајања заруке са Иреном Јасмини он нађе tête à tête Миленка са Иреном. Како то, да с места не учини крај таквој ситуацији, већ истом после Миленкове смрти оставља грижњи савести Ирену? Не заборављамо на то, да га је огорчило, кад је дознао, да се по Иреникој жељи свадбена поворка кренула из цркве кући мимо прозора болесног Миленка, али нам се ипак чини и та мотивација преслабом и премалом. Гледајући ту целу галерију одвратних женских лица, долази нам на памет норвешки песник Стриндберг, који мрзећи своју жену, мрзи све жене на свету, те као да само зато не пушта пера из руку, да целим низом романа и приповедака докаже, да жена и не може бити добра. У драми је тај, да тако речемо: „стриндбергизам“ још и гори, јер се противи одгојној задаји позорнице.

Мушки лица су у Призренчевој драми још горе карактерисана. Марко је прилично у нашем времену нереалан карактер, а овде је и доста не вероватан. Доктор Милан Стјанић (г. Марковић)

је право психолошко недонишче, пеливан од почетка до краја.

Не разумемо,, како је могао оболети и чак умрети ради Ирене песник Миленко, кад му је јасно, да у ње нема ни срца ни душе, те да би с њоме био само несрећан. Баш ради тога је и неразумљива тако демонска освета његове сестре Јасмине.

Истакнувши тако врлине и недостатке драме, мислим, да сам протумачио, да нису криви наши вредни глумци, што та драма није на нас на крају крајева учинила онај благотворни утисак, какав се од драме мора очекивати.

Приказу не бих имао ништа знатно приговорити. Гђа Лукићка је приказала Ирену консеквентније, него ли гђа Бакаловићка Јасмину. То је сасвим разумљиво, јер је и писац Ирену јасније индивидуалисао. Изврсна је била гђа Ђуришићева у улози пупиле Синђе. Мушки лица су у драми психолошки невероватније напртана. Морамо похвалити г. Стојичевића, г. Спасића и Марковића, да су лепим приказом својих улога у велико писцу били од помоћи, да барем донекле разумемо те мушки карактере.

Једно морамо признати, да смо захвални писцу, што је Ирена тако обилно кажњена ради бездушка и хијенства свога срца. И то је можда највећа вредност те драме.

J. Хр.

ПОЗОРИШТЕ

(Представе хрватског земаљског казалишта у Земуну.) Чланови хрватског земаљског позоришта из Загреба стигли су у Земун из Митровице, где су давали четрнаест представа. У Земуну су почели рад свој 9. јуна о. г. Први. им је комад био: „Господин равнатељ“, шаљива игра у 3 чина од Бисона и Караеа. — Друга представа била је у среду, 10. јуна, и давана је: „Дора“, позоришна игра у 5 чинова, од Викторијена Сардуа. — У четвртак 11. јуна, приказана је немачка оригинална шала: „Кинематограф.“ — Као што „Ново време“ јавља, све те представе испале су складно и заокружљено. Нарочито хвали игру г. Штроцинице и г. Фијана у „Дори“, „који су тако живо и верно приказали своје улоге, да су сцене њихове у својој оригиналности биле више него верне у животу.“ И г. Шрамова „очарала је својом милом и дражестном појавом целу публику у комаду: „Господин равнатељ.“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

23. Представа. у ДУНЂЕРСКОВОМ ПОЗОРИШТУ. у претплати 15.

У Новом Саду, у суботу 20. јуна (2. јула) 1898.

ПРВИ ПУТ:

ЈЕВРЕЈИН ИЗ ПОЉСКЕ.

Позоришна игра у 3 чина, а пет слика, с певањем, написали Еркман-Шатријан, с француског превела Милка Марковићка. — Редитељ: Ружић.

ОСОБЕ:

Матис, варошки начеоник	— Ружић.	Лекар	— Тодосић.
Христијан, наредник жандарски	Спасић.	Бележник	— Поповић.
Валтер пријатељи Матисови,	Данић.	Никола	— Бакаловић.
Хенрик шумари	Николић.	Писар	— Џавићевић.
Јеврејин	— Душановић.	Катарина, жена Матисова	— Ђ. Данићка.
Председник суда	— Марковић.	Анета, Матисова кћи	— Д. Туцаковићева
Успављач	— Бакаловић.	Лујза, њихова служавка	— Ђ. Душановићка.

Сељаци, сељанке, судије, жандари. — Догађа се у Елсасу 1853. Први чин: у некој крчији у Елсасу, а остало два чина у кући Матисовој.

У недељу 21. јуна: „Шокица.“ Позоришна игра у 5 чинова, с певањем и играњем, написао Илија Округић Сремац, за позорницу удесио А. Хаџић, музика од Д. Јенка.

Свирачки збор ц. и кр. 70. пешачке пуковније петроварадинске свираче ове комаде:
 1. Росини: „Талијанка у Алгиру“. Увертира. — 2. Христијани: „Mariner Liebchen“.
 3. Дорфнер: „Concert-Polka“.

Улазнице могу се добити у књижарници Браће М. Поповића од 8—12 сахата пре подне, и од 3—5 после подне и у вече у позоришној благајни.

Умољавају се пошт. госпође и госпођице, да извле у позоришту без шешира сидити.

Почетак тачно у 8 сахата у вече.